

NY DIPLOMATISK HISTORIE

STORMAGTERNE OG SKANDINAVIEN OMKRING ÅR 1700

Peter Lindström og Svante Norrhem: *Flattering Alliances – Scandinavia, diplomacy, and the Austrian-French balance of power, 1648-1740*, Nordic Academic Press 2013, 215 s.

Et højtstående svensk rigsrådsmedlem, der modtager det dobbelte af sin årlige løn i form af gaver fra det Tysk-Romerske Rige. Hans kone modtager dyre smykker, og hans søn får betalt en dyr og prestigefuld uddannelse i Frankrig. For en nutidig person forekommer det mærkværdigt, at det ikke regnes for bestikkelse – at rigsrådsmedlemmet ikke ses som korrump – men i 1690'ernes Europa var den slags begivenheder en del af det politiske liv. Faktisk blev det at indregne gaver og pengeudveksling brugt som en politisk strategi både fra den svenske og den franske konges side: Den svenske konge betalte sine adelige rådgivere en mindre gage, end hvad de levede for, fordi han vidste, at de fik støtte fra anden side – og som regel vidste han også, hvem der støttede hvem. Omvendt regnede den franske konge også med, at den svenske rådgiver talte Frankrigs sag i det svenske rigsråd.¹

Denne sammenblanding af fransk eller tysk-romersk bestikkelse og diplomati i skandinavisk politik er emnet for Peter Lindströms og Svante Norrhems nye bog, *Flattering Alliances – Scandinavia, diplomacy, and the Austrian-French balance of power, 1648-1730* (Nordic Academic Press, 2013). Bogen skriver sig ind i både den klassiske politiske historie og *new diplomatic history*, der har flere fællestræk med den nye kulturhistorie – af og til kaldes den en "cultural approach to diplomatic history".²

Diplomatisk historie i sin klassiske politisk-historiske form fremstilles ofte som en disciplin med rødder i antikkens historieskrivning om eksempelvis de pe-

1 Peter Lindström og Svante Norrhem: *Flattering Alliances: Scandinavia, diplomacy and the Austrian-French balance of power, 1648-1740*, Lund: Nordic Academic Press 2013, s. 58. I bogen henvises til Norrhem 2007.

2 Udtrykket er her citeret fra Ursula Lehmkuhl: "Diplomatiesgeschichte als international Kulturgeschichte: Theoretische Ansätze und empirische Forschung zwischen Historischer Kulturwissenschaft und Soziologischem Internationalismus", *Geschichte und Gesellschaft*, 27, 2001, s. 394-423, s. 397. Lehmkuhl har lånt betegnelsen fra Akita Iriye (Lehmkuhl, s. 409) derfor citeres den på engelsk. Se desuden Jeremy Black: *A History of Diplomacy*, Chicago: Reaktion Books 2010 og Jeremy Black: *Debating foreign policy in Eighteenth-Century Britain*, Farnham: Ashgate 2011.

loponnesiske krige. Andre steder trækkes trådene tilbage til renæssancens humanisme som startskuddet for studiet af forhold mellem stater og for organisering af statslige dokumenter i *diplomata*, arkiver for materiale fra forhandlinger og rapporter fra udsendinge. Analyse af instruktioner, diplomatrappporter og anden korrespondance blev etableret som metode i 1800-tallet, hvor adgangen til arkiver blev større. På Leopold von Rankes tid, hvor den politiske diplomatihistorie fandt sin moderne form, var formålet med at studere de diplomatiske kilder at forstå indenrigs- og udenrigspolitiske beslutninger, især vedrørende krig og fred, og at legitimere de enkelte nationalstaters internationale politiske kurs og rolle.

I en historiografisk oversigt over diplomatihistoriens udvikling fremhæver Karl W. Schweizer og Matt J. Schumann Annalesskolen og 1970'ernes feminisme som to strømninger, der forandrede den diplomatiske historie. Derudover skete der, ifølge Schweizer og Schumann, et brud mellem politologer og diplomatihistorikere i tiden efter 2. verdenskrig, og denne splittelse præger stadig disciplinerne: Groft sagt har dele af den politiske diplomatihistorie i stigende grad hentet teoretisk inspiration fra politologien, mens den 'klassiske' diplomatihistorie er brudt op i flere retninger, heriblandt den kulturhistoriske.³ Kendetegnende for de nye *cultural studies of diplomatic history* er, at *new diplomatic historians* frem for at fokusere på stormagternes overordnede magtbalance og formelle diplomatiske og militære relationer behandler de mere uofficielle *diplomata* ud fra en kulturhistorisk tilgang, som ofte er inspireret af sociologiske, antropologiske og etnologiske perspektiver. Dette betyder blandt andet, at analysen af eksempelvis diplomaters rapporter eller korrespondance har fokus på kontinuerlig praksis frem for beslutninger og traktater.

Et eksempel på denne *new diplomatic history* er Lucien Bély's forskning i franske *Espions et Ambassadeurs*,⁴ hvori der lægges vægt på rituelle handlinger, personlige relationer, gaveudveksling og smiger som diplomatiske strategier ved Utrecht-forhandlingerne i 1712. Forhandlingerne beskrives gennem blandt andet rapporter fra det franske, hemmelige politi, som fortæller om spionnetværk og informationskanaler, korrespondancer og etikettehåndbøger, som belyser diplomaternes uddannelse og kontakter i Europa, samt de pamfletter og artikler, der udsendtes under forhandlingerne for at påvirke forhandlingsparternes stilling.

3 Karl W. Schweizer & Matt J. Schumann: "The Revitalization of Diplomatic History: Renewed reflections", *Diplomacy and Statecraft* 19:2, 2008, 149-186. For en anmeldelse og oversigt over værker indenfor denne strømning, se Karina Urbach: "Diplomatic History since the Cultural Turn", *The Historical Journal* 46: 4, 2003, s. 991-997. Peter Jackson, der også hører til den diplomatiske kulturhistorie, har både beskrevet og svaret på kritik af tilgangen i Peter Jackson: "Pierre Bourdieu, 'the cultural turn' and the practice of international history", *Review of International Studies* 34, 2008, s. 155-181.

4 Bély, Lucien: *Éspions et Ambassadeurs au temps de Louis XIV*, Paris: Éditions Fayard 1990. Se også Daniel Legutke: *Diplomatie als soziale Institution. Brandenburgische, sächsische und kaiserliche Gesandte in Den Haag, 1648-1720*, Münster: Waxmann 2010.

Bély fokuserer dermed på den diplomatiske praksis og aktørernes baggrund og personlige netværk under Utrecht-forhandlingerne frem for de officielle beslutninger og erklæringer, der blev resultatet af forhandlingerne.

Én af Lindström og Norrhems centrale pointer er, at udviklingen i diplomati- et var en del af den statsdannelses- og bureaukratiseringsproces, der med tiden skabte det moderne Europakort, ligesom de adelige rigsrådsmedlemmers inter- nationaliseringsgrad, personlige netværk og baggrund også indgår i analysen i *Flattering Alliances*. Ligesom Jeremy Black og andre diplomatihistorikere⁵ argu- menterer forfatterne dermed for at se udviklingen i diplomatisk praksis som en del af statsdannelsesprocessen. Bogen skriver sig altså ind i et forskningsfelt, der omhandler både elitekultur og diplomatisk, kulturel praksis, og det er et område, som ikke har været meget belyst i skandinavisk forskning.⁶

STORMAGTSPOLITIK OG MIKROPERSPEKTIV

Flattering Alliances analyserer diplomatiske rapporter fra de to stormagter Frankrig og det Tysk-Romerske Riges udsendinge i København og Stockholm og rigsråds-mødereferater fra Danmark og Sverige i tre udvalgte årtier: 1650'erne, 1690'erne og 1730'erne, med henblik på at vise, hvilke strategier stormagterne brugte for at få indflydelse i Skandinavien – altså for at opretholde magtbalancen – og hvilke reaktioner stormagternes interesse affødte i skandinavisk politik, det vil sige, om de skandinaviske stater så sig selv som en del af stormagtspolitikken eller som enkeltaktører.⁷ Ved at se på enkelte rigsrådsmedlemmers korrespon- dance med franske og østrigske diplomater som en række mikrohistoriske cases,

5 M.S. Anderson bruger i sit oversigtsværk *The Rise of Modern Diplomacy* fra 1993 blandt andet den franske diplomat Callières håndbog i diplomati til at vise, at smiger, bestikkelse, pomp og pragt var en del af tidlig-moderne diplomati – M.S. Anderson: *The Rise of Modern Diplomacy*, London: Longman 1993, s. 41, Lindström & Norrhem, *Alliances*, 53. Diplomati og gavegivning/ bestikkelse i Danmark i perioden er beskrevet i *Den jyske Historiker*, 104, 2004: "I statens tjeneste: Korruption, bestikkelse og underslæb blandt enevældens em- bedsmænd", Koefoed, Nina J. og Petersen, Rune H. (red.). For værker om politisk historie i perioden se desuden Knud J.V. Jespersen, og Ole Feldbæk: *Dansk udenrigspolitik historie II: Revanche og neutralitet 1648-1814*, København: Gyldendal 2002, samt Leon Jespersen (red.): *A Revolution from above? The Power State of 16th and 17th Century Scandinavia* Odense: Odense Universitetsforlag 2000.

6 Der findes dog enkelte undtagelser. Charlotta Wolff har beskrevet, hvordan den svenske adel, herunder diplomatiske udsendinge, blev påvirket af ophold i Frankrig og fransk kul- tur. My Hellsing har desuden beskrevet det politiske liv i Sverige ud fra et kulturhistorisk perspektiv i sin afhandling *Hovpolitik – Hedvig Elisabeth Charlotte som politisk aktör vid det gustavianska hovet*, Örebro: Örebro Studies in History 14, 2013. Patrick Winton har under- søgt præstestandens politiske netværk og praksis i den svenske Riksdag og i de komitéer, der blandt andet valgte rigsrådets medlemmer og uddelte poster indenfor kirken: *Frihets- tidans politiska praktik*, Uppsala: Studia Historica Uppsaliensa, 2006. Desuden arbejder So- phie Holm, ph.d.-stipendiat ved Litteraturselskapet för Finland, med udenlandske diploma- ter udstationeret i Stockholm i 1746-47.

7 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 16.

beskriver forfatterne den overordnede fransk-østrigske kamp om indflydelse på Sverige og Danmark i perioden. Europa var i perioden efter den Westphalske Fred i 1648 domineret af to stormagter, Frankrig og det Tysk-Romerske Rige – heraf ordet "magtbalance" i undertitlen til *Flattering Alliances*. De to stormagter søgte alliancer med andre lande i Europa, og samtidig forsøgte de at undgå, at modparten fik flere allierede end dem selv. Formålet med dette var at opretholde magtbalancen, så én stormagt ikke dominerede hele Europa. Dette er hovedtesen hos Charles Tilly, der har teoretiseret statsdannelse som en konkurrenceproces, der i 1600-tallet og 1700-tallet især gik ud på at opretholde en magtbalance i udenrigspolitikken. Netop Tillys tanker om magtbalancen udgør en del af den teoretiske ramme for Lindström og Norrhems arbejde.⁸

Ved at fokusere på 'mindre' aktørers forhold til det storpolitiske spil lægger bogen sig op ad Lindströms ph.d.-afhandling, som omhandlede samspillet mellem de personlige forbindelser i lokale sogneråd og national politik i Sverige.⁹ Her trækkes dette tema op på et højere plan, idet forfatterne understreger samspillet mellem "lokal" skandinavisk politisk kultur på landeplan og europæisk storpolitik. Samtidig tages hele rigsrådsmedlemmets husholdning med i analysen af, hvordan stormagternes diplomater prøvede at få indflydelse på skandinavisk plan, og dét er et perspektiv, som hænger godt sammen med Svante Norrhems afhandling om *Kvinnor vid Maktens Sida*, der omhandlede svenske rigsrådsmedlemmers hustruers indflydelse og politiske ageren i 1600-tallet.¹⁰

Én af bogens styrker er, at forfatterne formår at samle kildernes informationer i kortlægninger som den af internationaliseringsgraden; særligt kortlægningen af De la Gardie-familiens forbindelser til Frankrig og Oxenstierna-familiens forbindelser til det Tysk-Romerske Rige i afsnittet om "patronage" som én af stormagternes strategier for at få indflydelse i Sverige er imponerende. Samtidig dykkes der, i tråd med *new diplomatic history* og den ny kulturhistorie, også ned i de små historier, som udgør det samlede hele, og her tages rigsrådsmedlemmets familie og ansattes forhold til stormagterne også med i billedet af det politiske liv: Vi hører både om Nils Gyldenstolpe, der bestikkes med lige så mange penge fra franskmændene, som det koster at købe en herregård uden for Stockholm, men vi hører også om hans privatsekretær, Anders Leijonstedt, som spionerer for Frankrig i Gyldenstolpes husholdning – hans opgave er at rapportere, om Gyldenstolpe gør, hvad franskmændene betaler ham for. Leijonstedt bliver fyret, da spionagen opdages, men efter en tur til udlandet vender han hjem til en strålende politisk karriere i Sverige. Spionage og bestikkelse kunne altså også bruges som person-

8 Charles Tilly: *Coercion, Capital and European States, AD 990-1990*, Oxford & Cambridge, MA: Wiley-Blackwell 1992.

9 Peter Lindström: *Prästval och politisk kultur 1650-1800*, Umeå: Institutionen för historiska studier 2003. Se også "Från konsensus till majoritet: Bönder, prästval och politisk kultur 1650-1800", *Historisk tidskrift* 2:2000, s. 207-225.

10 Svante Norrhem: *Kvinnor vid Maktens Sida 1662-1772*, Nordic Academic Press 2007.

lig, politisk strategi. Nils Bonde, hvis kone modtager dyre smykker, og hvis søn får en kostbar uddannelse i Paris, er et andet eksempel på enkelthistorier, der tilsammen viser sammenvævningen mellem bestikkelse, diplomati og politisk kultur i Sverige. Som det ofte er tilfældet i bøger indenfor dette forskningsfelt, bruges mikrohistorierne som billede på en overliggende politisk praksis, og der drages paralleller til kontekst og andre lande for at understøtte kildernes eksempler.

ET KOMPARATIVT STUDIE

Flattering Alliances indledes med en kortlægning af internationaliseringsgraden for rigsrådsmedlemmerne i de to skandinaviske lande i perioden. Ved at kortlægge fødested, uddannelse og ægteskaber for rigsrådsmedlemmerne viser Lindström og Norrhem, at rigsrådsmedlemmerne i især Sverige var internationalt orienterede: de voksede ofte op i svenske besiddelser i Østeuropa, de havde en diplomatisk karriere ved udenlandske ambassader – men de giftede sig svensk. De danske rigsrådsmedlemmer, derimod, var oftest både født og gift indenfor landets grænser.¹¹ Senere konkluderes det, at Danmark ikke var så interessant et land at få indflydelse på for stormagterne, blandt andet fordi magten var koncentreret om kongemagten, og kongemagten ikke var så international på dette tidspunkt.¹² Man kunne spørge, om adelens internationaliseringsgrad også kan have haft indvirkning på kontakten til stormagterne og deres forsøg på at bestikke sig til indflydelse? De la Gardie-familien, fra hvilken Norrhem trækker nogle af sine bedste eksempler på svensk kontakt med franske diplomater, stammede netop fra Frankrig, og medlemmer af slægten udvandrede senere dertil og konverterede til katolicismen.¹³ Ved at trække modsætningen mellem de svenske adelsfolks internationaliseringsgrad og den danske adels mere indenrigspolitiske forbindelser tydeligere frem i den endelige komparative analyse, kunne man måske have klarlagt forholdet mellem stormagterne og de skandinaviske lande yderligere.

Norrhems interesse for kvindernes politiske ageren mærkes desuden både i analysen af Bonde-familiens forbindelser til Frankrig og i diskussionsafsnittet, hvor nye oplysninger om en kvinde fra De la Gardie-familien, som smugler en tysk-romersk diplomatfrue ind til det svenske hof, pludselig dukker op. Det er spændende læsning, hvis man er interesseret i kvinders politiske indflydelse, omend den efterfølgende perspektivering til danske forhold er noget kort: "*There was a significant difference between Denmark and Sweden in how visible women were in political contexts, and indeed in which of the women were visible in the first place*". Der nævnes et par kvinder fra den danske kongefamilie, hvoraf én, Christine Sophie von Holstein (Anna Sophie Reventlow, Frederik 4.s dronnings søster) kaldes "*politically influential during the 1710s and 1720s*", og det konkluderes, at de

11 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 30. Skematisk oversigt over ægteskaber og fødested s. 219.

12 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 184, 201, 204, 210.

13 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 181.

svenske kvinder, som interagerede med udenlandske diplomater, fortrinsvis kom fra adelen frem for kongefamilien, som de danske eksempler alle er forbundet til.¹⁴ Her ville jeg som læser gerne vide mere om de danske forhold – blev den danske kongefamilies kvinder eksempelvis bestukket på samme måde som de svenske rigsrådsmedlemmers hustruer? Hvad skyldes denne forskel i politisk kultur i de to lande? Hvordan agerede de danske adelige kvinder i forhold til diplomaterne, og hvorfor var de mindre synlige end de svenske adelskvinder?

Ligeledes argumenteres der godt for, at både franske og østrigske diplomater ønskede indflydelse på det svenske rigsråd, og ved brug af en række interessante eksempler indikeres det, at de svenske rigsrådsmedlemmers ageren var påvirket af den bestikkelse, de modtog fra de udenlandske diplomater. Her kunne det være interessant at vide mere om de udenlandske diplomaters baggrund. Hvad fik de ud af at få et godt forhold til et skandinavisk rigsrådsmedlem? Kunne de bruge forbindelserne i deres videre karrierer? Var deres afrapportering over for deres overordnede i hjemlandet påvirket af forholdet til de rigsrådsmedlemmer, de rapporterede om, og lykkedes det svenskerne eller danskerne at påvirke informationerne eller vinklingen af en begivenhed i diplomaternes rapporter?

Både komparationen af de kvindelige medlemmer af rigsrådsmedlemmernes husholdningers forhold til diplomaterne, og de udenlandske repræsentanters forhold til rigsrådsmedlemmerne set fra fransk eller østrigsk side kunne være interessante emner at høre mere om. I forhold til bogens hovedfokus understreger disse aspekter Lindström og Norrhems pointe om, at hele rigsrådsmedlemmets husholdning og de uformelle bånd mellem husholdningens medlemmer og diplomaterne må tages med i analysen af de skandinaviske politikeres forhold til stormagternes udsendinge.

DET SVENSK-FRANSKE FORHOLD

De bedste eksempler fra kildematerialet lader til at være fundet i de rapporter, som de franske diplomater sendte hjem fra Stockholm i de tre udvalgte årtier.¹⁵ En del af det svenske kildemateriale og de franske diplomatrapporter om rigsrådsmedlemmerne dannede også grundlaget for Norrhems afhandling om *Kvin-
nor vid Maktens Sida* og dermed er det ikke overraskende, at eksemplerne herfra netop fortæller om hele husholdningers forhold til stormagterne. Desværre ser det ikke ud til, at rapporterne fra de tysk-romerske diplomater eller fra fransk-mændene, der var udstationeret i Danmark, har kunnet levere lige så gode eksempler. Dermed kommer hovedvægten i analysen af den østrigsk-franske magtbalance og Skandinavien til at ligge på forholdet mellem Frankrig og Sverige.¹⁶

14 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 175.

15 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 115, 126, 151.

16 Forholdet mellem de skandinaviske lande og Frankrig i denne periode er emnet for Éric Schnakenbourgs ph.d.-afhandling fra 2004 og flere af hans senere udgivelser, men ingen af

I konklusionen bemærker Lindström og Norrhem da også, at det er Frankrig og Sverige, som har været fokus for deres værk: "The focus of this study has been Sweden and the relationship between Sweden and France."¹⁷ Dette taler imidlertid imod indledningens problemformulering: "Our purpose is to use a comparative perspective to study how Denmark and Sweden were affected by the struggle for hegemony in Europe between Austria and France from the Peace of Westphalia from 1648 to 1740 ... How do the study's findings relate to the formation of the early modern states?"¹⁸ Indledningens spørgsmål om stormagternes indflydelse på Skandinavien, viser sig som sagt hen ad vejen at blive til Frankrigs forsøg på at få indflydelse i Sverige, men det ændrer ikke ved, at bogen belyser forholdet mellem stormagten og det skandinaviske land overbevisende.

Den kulturelle diplomatihistorie har været kritiseret for manglen på et stærkt, teoretisk fundament, men den teoretiske baggrund er netop én af styrkerne i *Flattering Alliances*.¹⁹ Kildematerialet, især fra Sverige, indeholder som nævnt nogle spændende eksempler, som både sættes ind i en storpolitisk kontekst og underbygges med en teoretisk ramme, som til tider ikke er så tydelig i udenlandske bøger om samme emne; ved at forklare Marcel Mauss' teori om gavegivning bringer Lindström og Norrhem spørgsmålet om, hvad stormagterne skulle have til gengæld for deres generøsitet, i spil.²⁰ Ved at gennemgå det svenske rigsråds beslutninger vises det, at rigsrådsmedlemmerne De la Gardie, Ekeblad, Gyllenborg og Bielke stemte for først at orientere den franske udsending om, hvilken alliance svenskerne havde besluttet sig for at indgå med stormagterne i en penibel sag om alliance-dannelse. Dette afsnit bygger videre på den tidligere analyse, hvori vi har set, at netop disse rigsrådsmedlemmer modtog store pensioner fra fransk side.²¹ Bogens dele bindes dermed også sammen i analysens opbygning idet vi først læser om, hvilke gaver rigsrådsmedlemmerne modtager, og senere ses rigsrådsbeslutningerne som en effekt af diplomaternes gavegivning og bestikkelse af de samme medlemmer.

disse er at finde i det svenske værks litteraturliste. Se f.eks. Schnakenbourg, Éric: *Pars Septentrionalis : la place du Nord dans la politique étrangère de la France au début du XVIIIe siècle (1700-1721)*, forsvaret på Université Paris 7, december 2004. Se også: Pierrick Pourchasse & Éric Schnakenbourg, "La France et la Scandinavie aux XVIIe et XVIIIe siècles : aperçu historique et tendances actuelles de la recherche", *Histoire, économie et société* 1, 2010.

17 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 207.

18 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 16.

19 Lehmkuhl, *Diplomatiegeschichte als internationale Kulturgeschichte*, s. 398-399. Lehmkuhl lægger ud med at nævne den samme splittelse mellem en sociologisk/ statsvidenskabelig og en kulturhistorisk tilgang til diplomatihistorien, som Schweizer og Schumann nævner i deres historiografiske artikel, men hendes pointe er, at de to tilgange kan lære af hinanden ved eksempelvis at inkorporere en stærkere teoretisk ramme i den kulturhistoriske diplomatihistorie (s.419-423).

20 Lindström & Norrhem, *Alliances*, s. 50-51.

21 Lindström & Norrhem: *Alliances*, 54-59.

Forfatternes udgangspunkt i Charles Tillys teori om magtbalancen bringer ligeledes de skandinaviske forhold i spil i en slags center-periferi-analyse af europæisk diplomatisk historie, og det er et perspektiv, der ellers har været meget lidt belyst i Skandinavien. Dermed giver *Flattering Alliances* et interessant og grundigt indblik i politisk og diplomatisk praksis i de skandinaviske lande omkring år 1700. De mange eksempler på samspillet mellem rigsrådsmedlemmernes og stormagternes diplomaters indbyrdes relationer, brugen af både formelle og uformelle politiske arenaer, og de officielle aktører såvel som deres personlige omgangskreds' rolle bidrager tilsammen til et nuanceret indblik i tidlig moderne politisk kultur. Forfatterne har behandlet et stort kildemateriale med blik for både transnationale og lokale politiske aspekter, og alene af den grund er bogen værd at læse.

KRISTINE DYRMANN

PH.D.-STIPENDIAT

HISTORISK AFDELING, AARHUS UNIVERSITET